

FENIČANIA A KOZMOLOGICKÉ MYŠLIENKY VO FENICKÝCH LITERÁRNYCH PAMIATKACH

Pavol KOCHAN

Pravoslávna bohoslovecká fakulta, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov,
Slovenská republika

FENIČANIA

Fenická, alebo tiež foinická, kultúra je pre bežného čitateľa dejín ľudstva známa najskôr z biblických textov. Prakticky ide o kultúru, ktorá prenikla od západného pobrežia Stredného východu naprieč celou oblasťou stredozemného mora až po pyrenejský polostrov. Kultúra, ktorú v biblických textoch nájdeme pod menom kanaánska, ktorá ovplyvňovala históriu ešte pred sformovaním izraelského národa a končiac svoj rozmach a vplyv prvou púnskou vojnou v roku 241 pred Christom, v ktorej kartágenská flotila utrpela porážku od Ríma a po ktorej už Kartágo nikdy nedosiahlo niekdajšiu slávu a vplyv (aj keď sme svedkami Hannibalovej výpravy na Rím, kedy hrozila porážka a pád tohto mesta, no vďaka ťažko vybojovanej námornej prevahe v Stredomorí Rím nakoniec nebol pokorený).¹¹⁹ Napriek zastaveniu tohto vzostupu jednotlivé mestá ako Tyros si udržali svoje dôležité postavenie (niekedy aj s autonómiou) až do približne 7. storočia, kedy k úpadku pomohol príchod Arabov.

Fenická civilizácia a kultúra ostáva pre nás jedinečnou z dvoch dôvodov: Najprv je to výnimočnosť v námorných znalostiach, ktoré dosiahli a vďaka čomu sa táto civilizácia dostala až k západnému pobrežiu Portugalska, čím ovplyvnila kultúru mnohých národov v Stredomorí. Druhou osobitosťou je mytológia a náboženský kult tohto národa, ktorý dodnes ostáva zahalený historickým rúškom tajomstva a tým ešte viac vzbudzuje snahu nájsť nové svedectvá, ktoré by poodhalili tento tajomný kúsok dejín mytológie a vývoja náboženského

¹¹⁹ Pozri MOCPAJCHEL, R. 2013. Púnske vojny. Rozhodnutie padlo na mori. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava: Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 54-59.

myslenia staroveku. Jeden z najznámejších domácich, ale aj celosvetovo uznávaný bádateľ a autor populárno-historických publikácií o dejinách staroveku, Vojtech Zamarovský, pri otázke, prečo sa vo svojej tvorbe nikdy nevenoval jednej z najvýznamnejších kultúr starovekého Stredomoria, vyjadril svoje nesympatie k tomuto síce vyspelému, ale o to viac tyranskému národu, ktorý z dochovaných svedectiev prejavoval skutočne nevídanú brutalitu v počte ľudských obetí¹²⁰ venovaných jednotlivým božským kultom, ktoré častokrát nerozlišovali medzi zajatými a deťmi. Kartágo ako pokračovateľ fenickej civilizácie a kultúry bol známy ako mesto kultu Aštarte a Baala, bohov, ktorí si vyžadovali mnohopočetné obete. Tieto kulty sú známe aj zo starozmluvných textov, napríklad v súvislosti so skutkami svätého proroka Eliáša.¹²¹

PÔVOD A OSÍDLENIE FENICKEJ CIVILIZÁCIE

Dnes by sme zbytočne hľadali presnú definíciu na otázku pomenovania a pôvodu. Vzhľadom k značnej roztrieštenosti územia a jazykovo-etymologickému a etnografickému vymedzeniu a osobitosti nemôžeme s istotou povedať, žeby išlo o samostatné etnikum na základe svojho pôvodu, ako sme to videli napríklad u Sumerov, ale ide skôr o jeden zo semitsky komunikujúcich národov, ktorý obýval územie miešané a ovplyvňované okolitými hlavne semitskými národmi.

Pomenovanie „Feničan/-ia“ vychádza z gréckeho výrazu Φοίνικες a vzťahuje sa na Feničanov ako národ. Označenie φοῖνιξ je prídavné meno odvodené od výrazu, ktorý označuje červenú, prípadne purpurovú farbu ako typickú farbu, ktorá preslávila obchod Feničanov v zmysle vývozného artikla – farbená červená látka.¹²² Dôležité je zároveň doplniť, že takéto označenie nepoužívali samotní Feničania, ale boli takto pomenovaní zo strany ostatných

¹²⁰ Pozri VALACHOVIČ, P. 2013. Bohovia pánov morí. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 11-14.

¹²¹ Pozri 1Kral kap. 18

¹²² Pozri MOSCATI, S. 1975. *Foiničané*. (prekl. L. Veselá). Praha : Orbis.

okolitých národov, hlavne Cyperčanov a Helénov. Feničania dokonca nepoužívali takéto označenie ani vo vzťahu k národu, ale preferovali pomenovania, ktoré sa viazali na dominujúce mesto, v ktorého blízkosti alebo priamo v ňom žili. Ak by sme hľadali výraz, ktorým sa Feničania sami nazývali, hľadali by sme predovšetkým v texte Biblie alebo v textoch dochovaných z tohto obdobia, najskôr v akkadských tabuľkách. Ako sme uviedli, tento národ sa nepovažoval za jednotný v zmysle pomenovania a územia, nakoľko ich územie bolo značne roztrúsené, preto aj tu nachádzame skôr pomenovania, ktoré sa viažu na príslušnosť ku konkrétnemu mestu.¹²³ Tak vo Svätom Písme nájdeme meno Kanaánčania, prípadne odvodeninu viažucu sa na mesto Sidón v podobe Sidónci: „*Kanaán splodil syna Sidona, svojho prvorodeného, a Chéta.*“¹²⁴ Takéto pomenovanie nachádzame už od 15. storočia pred Christom v egyptských prameňoch, no neskôr sa tento názov rozšíril na všetky predizraelské národy žijúce v priestore, ktoré tvorilo viac-menej fenický národ a kultúru. Meno Kanaánec pochádza pravdepodobne z akadského (texty objavené v Nuzi) *kinachchu* a v preklade znamená purpurovú červeň. Ide o synonymum gréckeho výrazu *φοῖνιξ*. To znamená, že *kinachchu*, ktoré archeológovia etymologicky odvodzujú od *knchn*, je pomenovanie, ktoré pochádza z domáceho prostredia a viaže sa na najrozšírenejšiu činnosť domáceho obyvateľstva.¹²⁵

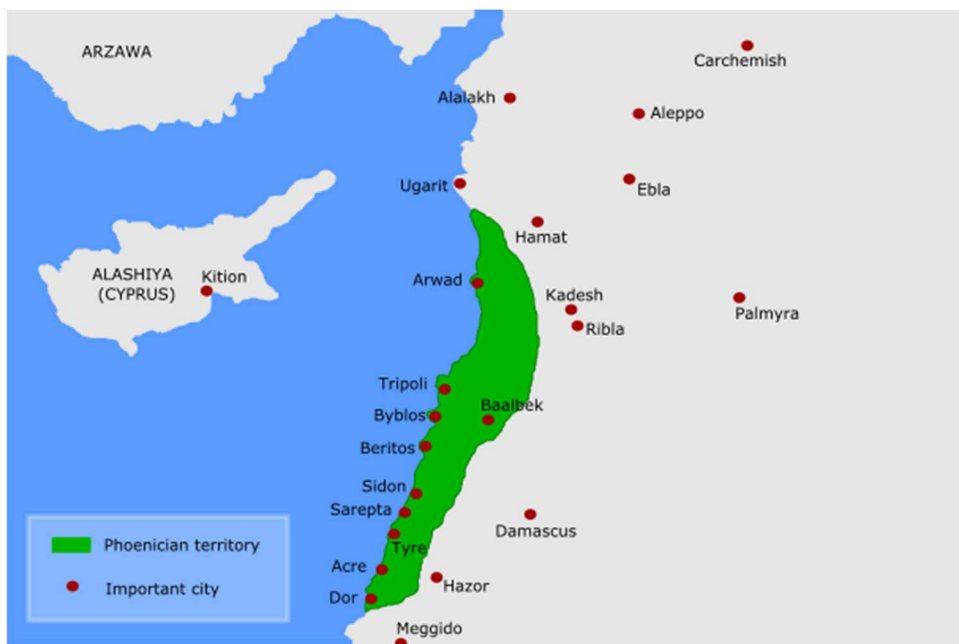
Fenícia svojou geografickou polohou získala na dôležitosti a upevnila si svoje dôležité miesto medzi mnohými vyspelými ríšami tejto doby. Išlo o dôležitú križovatku obchodných ciest a tým aj kultúrnych vplyvov. Z druhej strany kultúra Fenície prekročila hranice svojho územia a priamo vplývala na kultúrny vývoj prakticky všetkých významných civilizácií, ako boli Egyptania, Peržania, Chetiti, Heléni (starovekí Gréci), Rimania, Hebreji či Arabi, ale tiež národy v oblasti západného Stredomoria. Dodnes sú objavované svedectvá o prieniku fenickej kultúry v regiónoch na západe severnej Afriky, Sicílie,

¹²³ Pozri HULÍNEK, D. 2013. Feničania na scéne dejín. In: *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 6-10.

¹²⁴ 1Mjž 10, 15.

¹²⁵ Pozri MOSCATI, S. 1975. *Foiničané*. (prekl. L. Veselá). Praha : Orbis.

Sardínie, Korziky a historickej Ibérie (Hispanie).¹²⁶ Svoje vynikajúce moreplavecké znalosti však využili aj na mnohé expedície, ktoré im podľa

Obrázok 1: Oblasť tzv. Levanty. Historické jadro, kde sa sformovala fenická kultúra. Ide o územie západného pobrežia Libanonu, Izraela a časti Sýrie.

Zdroj: <http://www.ancient.eu/uploads/images/122.png?v=1431030310>

dochovaných archeologických svedectiev pomohli dostať sa minimálne až do oblasti na juh západnej Afriky alebo sever západného pobrežia Európy. Námorná výprava Hannona dosiahla až dnešný štát Sierra Leone a výprava Himilka, ktorá v tom čase rovnako začínala z prístavu Kartága ukončila svoju expedíciu až v oblasti južného pobrežia Britských ostrovov (dnešné Írsko). Nakoľko však tieto nie ojedinelé výpravy ovplyvnili aj tamojšie kultúry ostáva nedopovedané dodnes, pretože nie sú žiadne priame zmienky o kultúrnom alebo inom prieniku fenickej civilizácie v týchto končinách.¹²⁷

¹²⁶ Pozri VALACHOVIČ, P. 2013. Bohovia pánov morí. In: *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 11-14.

¹²⁷ KLOKNER, T. 2013. Za hranice Stredozemného mora. In: *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava: Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 26-33.

O území Fenície sa dozvedáme v starozmluvných textoch: „Územie Kanaánčanov siahalo od Sidónu ku Geráru až po Gazu a smerom k Sodome, Gomore, Adme a Cebojínu až po Lešu.“¹²⁸ Z etnologického hľadiska by sme priestor fenickej civilizácie vymedzili na severnú časť Kanaánu, ktorú obývalo semitské obyvateľstvo, neskôr nazývané menom Feničania. Ide o etnikum, ktoré je priamym potomkom pôvodného kanaánskeho obyvateľstva už z obdobia 3. – 2. tisícročia pred Christom. Topograficky by sme hovorili o regióne dnešného Libanonu, Izraela a časti západnej Sýrie.¹²⁹ Základným historickým centrom bolo územie dnešného Libanonu a časti Sýrie, kde od približne 8. tisícročia pred Christom dozrievala kultúra jednotlivých etníc, ktorá sa stala základom budúcej fenickej civilizácie. Po zrení a sformovaní sa, resp. ustálení sa vyvíjajúcich sa kultúr hlavne poľnohospodársky činných etnických skupín táto oblasť sa stáva centrom vyzretia fenického národa. Od zhruba roku 1400 pred Christom sa objavujú prvé dominantné mestá (samozrejme ešte nie ako fenické mestá) ako Sidón (dnešná Sajda), Tyros, Tripolis, postupne Ugarit, Arwad (Arados), Tripolis, a s rozšírením svojich výprav Kartágo¹³⁰, ktoré sa neskôr stáva dôležitým centrom pokračovateľa fenickej kultúry aj hospodárskej politiky. S počiatkom kolonizácie cez námorné výpravy sú postupne obsadzované mestá na ostrovoch naprieč Stredomorím od východu k západu až po španielske mesto Cádiz ležiace na okraji atlantického oceánu.¹³¹

¹²⁸ 1Mjž 10, 19.

¹²⁹ Pozri HULÍNEK, D. 2013. Feničania na scéne dejín. In: *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 6-10.

¹³⁰ Mesto Kartágo je známe aj z obdobia prvotnej Cirkvi, pretože sa stalo dôležitým miestom katechetickej školy, ktorej predstavitelia písali predovšetkým v latinskom jazyku. Viac pozri PILKO, J. - ŽÁK, M. 2016. *Osobnosť dušpastiera v prvých štyroch storočiach*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2016. 114s. ISBN 978-80-555-1660-8. A tiež PILKO, J. 2013. *Katechéza a katechetické spisy v 4.-5. storočí*. Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2013. 112s. ISBN 978-80-555-0949-5.

¹³¹ Pozri MOSCATI, S. 1975. *Foiničané*. (prekl. L. Veselá). Praha : Orbis. Pozri tiež HULÍNEK, D. 2013. Feničania na scéne dejín. In: *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 6-10.

V prvej polovici 1. tisícročia pred Christom dochádza k expanzii, Feničania opúšťajú svoje historické centrum tzv. Levantu (západné pobrežie Stredného Východu) a prenikajú po mori na západ a juhozápad. Tu budujú nové mestské štáty. Spravidla išlo o kolónie v určitých dĺžkových intervaloch, ktoré sa stali prípadnými záchytnými prístavmi. Rovnako aj spôsob budovania týchto miest bol nezvyčajný. Miestom sa stal zvyčajne skalnatý výbežok, prípadne ostrovček pri pobreží, ktorý sa dal ľahko opevniť pred nájazdmi. Takéto opevnené mesto malo dva prístavy, jeden bol na juhu, druhý na západe a ich využívanie bolo striedavé podľa poveternostných podmienok súvisiacich s ročnými obdobiami. Niektoré mestá, ako napríklad Tyros, boli neskôr v dobe vlády Alexandra Veľkého spojené s pevninou cez mohutný násyp.¹³² Fenická civilizácia vďaka za svoj politický, ekonomický a sociálny rozmach aj dôležitým vývozným artiklom, ako boli purpur, látka, cédrové drevo, sklo a papier, no historické pramene Feničanov poznajú aj ako skvelých rezbárov s drahou slonovinou.¹³³ V poľnohospodárstve sa venovali hlavne pestovaniu jačmeňa, pšenice, šošovice, kapusty, ďalej viniča, olív, fíg, dŕatlí, mandlí, orechov či granátových jabĺk, ktoré boli v púnskom období obzvlášť cenené aj v Ríme. Dôležitou priemyselnou rastlinou bol ľan. Čo sa týka hospodárskeho chovu, samotní Feničania sa nevenovali nejako nadpriemerne chovu dobytku, ale využívali určitú symbiózu s kmeňmi v Líbyi, ktorým počas suchého obdobia povoľovali vstup na územia spravovaných mestskými štátmi, za čo dostávali značné množstvo kôz, oviec, koní a volov.¹³⁴

¹³² Pozri FOGAŠ, A. 2013. Fenické mestá a fenická kolonizácia Stredomoria. In: *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava: Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 19-25.

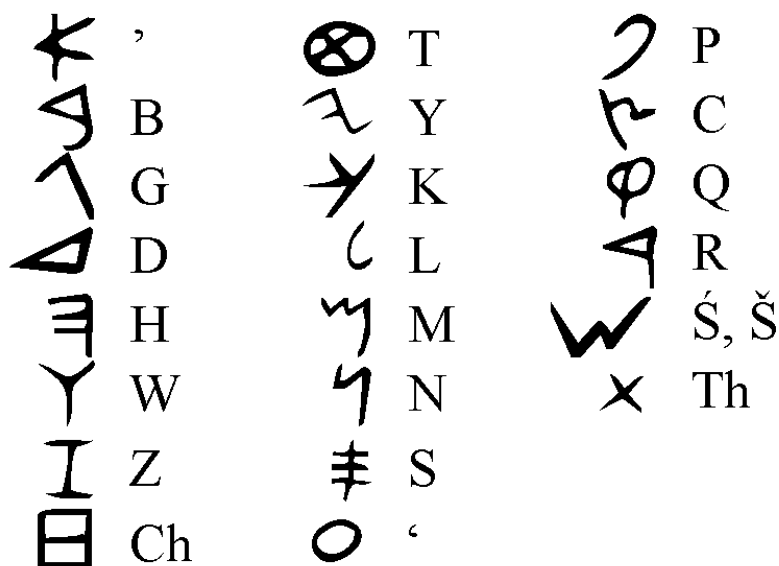
¹³³ HULÍNEK, D. 2013. Feničania na scéne dejín. In: *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 6-10.

¹³⁴ Pozri MOSCATI, S. 1975. *Foiničané*. (prekl. L. Veselá). Praha : Orbis.

Najdôležitejším prínosom fenickej kultúry pre ľudstvo je nepochybne vznik hláskovej abecedy. Zatiaľ čo v Mezopotámii vidíme vznik prvého písma, ktoré prešlo značnou evolúciou od obrázkového cez poloobrázkové až po abstraktné výrazy a znaky, Feničania prinášajú na svetlo sveta prvú znakovú sadu hláskových písmen. Takáto podoba hláskovej abecedy sa od Feničanov dostáva k Helénom a postupne ďalej k národom na západe. Ako upozorňuje S. Moscati¹³⁵ na čele celého zástupu archeológov, ktorí sa venovali otázke vzniku písma a abecedy, je nesmierne dôležité odlišovať vznik a pôvod hláskovej abecedy od pôvodu písma ani ho priamo odvodzovať od neho. Niektorí bádatelia sa snažili odvodzovať vznik abecedy od egyptského pseudohieroglyfického písma, ako na to ukazujú aj niektoré protokanaánske a sinajské texty. Tento pôvod si však odporuje v značnej odlišnosti tvarov písmen a otázkou ostáva aj fakt, že pokiaľ došlo v tomto období k takej prevratnej zmene, prečo si potom fenická abeceda udržala svoje znaky nezmenené po mnohé stovky rokov. Môžeme teda predpokladať, že pseudohieroglyfické písmo bolo jedným z prvých pokusov zmeniť písmo na slabičné, ale nie je jeho pôvodcom. Ďalšou možnosťou je súvislosť fenickej abecedy s Ugaritom (mesto na severe Levantu). Približne v 15. – 14. storočí pred Christom došlo k reforme ugaritského písma, ktorým sa fenický jazyk mohol inšpirovať a prakticky mohlo ísť o zjednodušenie znakov ugaritskej abecedy. Podporujú to nápisy na hrotoch kopijí z 12. storočia pred Christom a tiež tzv. ugaritský šlabikár, v ktorom zoradenie písmen abecedy je takmer totožný s poradím fenickej abecedy. Zároveň z doteraz nepublikovaných ugaritských textov vyplýva aj postupné skracovanie počtu znakov abecedy a vymiznutie niektorých spoluhlások, ktoré sa už vo fenickej abecede nevyskytujú. Aj preto sa mnoho bádateľov domnieva, že ugaritská abeceda je predchodcom abecedy Feničanov. Ugarit bolo prístavné mesto, ktoré presperovalo vďaka čulému obchodu s mnohými krajinami smerom na západ, juh aj východ, či už to bol

¹³⁵ Pozri MOSCATI, S. 1975. *Foiničané*. (prekl. L. Veselá). Praha : Orbis.

Egypt, Cyprus, fenické mestá alebo sumerské mestské štáty a neskôr akkadské a assýrske mestá. Práve obchod so Sumermi predstavoval „dovoz“ klinového písma. Pre Sumerov, ktorí písmo využívali predovšetkým na zápis úrody z polí, získaného majetku, zápis vybraných daní a pod., takýto typ písma postačoval. Ugarit však žil obchodom a potreboval zrýchliť zápis kúpeného aj predaného. Z toho dôvodu je pravdepodobné, že ugaritskí vzdelanci a obchodníci vytvorili na základe klinového písma jednoduchšiu verziu, t. j. z obrázkového typu, kde znak predstavoval slovo alebo dej, sa stávali hlásky, ktoré spájaním vytvárali

Obrázok 2: Abeceda vytvorená Feničanmi pravdepodobne v meste Byblos, odkiaľ sa rozšírila do celého západu.

Zdroj: <http://www.ancient.eu/uploads/images/173.png?v=1431030822>

určité slovo. To znamená, že už to nebolo množstvo obrázkov a znakov, ale len presná skupina znakov, ktoré rôznymi kombináciami vytvárali jedinečné pomenovanie. Ak človek poznal slovo, vedel vyskladať a napísať súbor znakov, ktoré ho vyjadrovali. Takýto nový typ písma, ktorý sa datuje do približne roku 1400 pred Christom, neskôr vytvorili ďalší vynikajúci námorníci a obchodníci – Feničania z miest Byblos, Sidón a Tyros, ktorí namiesto používania klinového písma vytvorili osobitný systém znakov, obdobne ako v Ugarite, a takúto abecedu neskôr od nich preberá Grécko a v priebehu dejín ďalšie národy. Výhodou Feničanou bola vynikajúca námorná stratégia a vďaka námorným

epedíciám sa fenická kultúra vrátane abecedy dostala do celého civilizovaného sveta. Ugaritská abeceda kvôli fenickej upadla do zabudnutia, no prvenstvo revolúcie v písme Ugaritu zostala.¹³⁶

Nech už pozeráme na fenickú abecedu akokoľvek, boli to Feničania, ktorí vymysleli jednoduché znaky, ktoré postupne rozšírili cez stredomorskú expanzívnu politiku ďalej. Napriek mnohým kladným alebo odporujúcim predpokladom za miesto, kde bola takáto abeceda vytvorená a používaná, je považovaný Byblos.¹³⁷

KOZMOLÓGIA FENIČANOV

Ak sme pri Sumeroch hľadali chýbajúce údaje a s veľkou ťažkosťou a značnou predstavivosťou ich na základe pochopenia myslenia týchto ľudí doplnili, pri Feničanoch je to ešte náročnejšie. Prakticky existuje veľmi málo pramenných dokumentov, ktoré nám len veľmi obmedzene vykresľujú približnú predstavu fenickej mytológie o stvorení všetkého. Najdôležitejším prameňom čerpania poznatkov je dielo Filóna z Byblosu, ktoré dodnes rozdeľuje archeológov na dva tábory. Mnohí totiž vážne spochybňujú spoľahlivosť tohto zdroja.

Pri skúmaní mytológie, odkiaľ sa môžeme dozvedieť určité fragmenty kozmológie, je dôležité vnímať fenické náboženstvo a božstvá na východe (oblasť Levantu) a na západe po expanzii (Kartágo na severe Afriky a od neho Stredomorie na severozápad a západ). Nachádzame tu určitú zhodu alebo aspoň čiastočnú podobnosť, ale zároveň tu vidíme aj odlišnosť pod vplyvom helenizácie. Východ poznal úctu a kult tzv. trojice v mestskom štáte. Išlo o dominujúceho boha, o bohyňu (najčastejšie manželku ako symbol plodnosti a úrody) a nejakého mladého boha ako symbol znovuzrodenia a vzkriesenia. Aj punskom období, t. j. v období dominancie Kartága, vidíme určité zoskupovanie božstiev do trojice v zmysle východného fenického kultu. No zatiaľ čo Levant si

¹³⁶ Pozri KERRIGAN, M. 2011. *Mezopotámie. Lidé starověku: co nám o sobě řekli*. (prekl. Alena Faltýsová). Praha : Grada Publishing, a.s. s. 10 – 41.

¹³⁷ Pozri MOSCATI, S. 1975. *Foiničané*. (prekl. L. Veselá). Praha : Orbis.

udržal výlučne vlastné božstvá, punské náboženstvo je ovplyvňované helenizáciou, čo v praxi znamenalo, že popri vlastných bohoch sa v panteone Kartága objavujú aj grécke božstvá, ktoré nemajú fenickú alternatívu a teda sú prebratí priamo z helénskej kultúry.¹³⁸

Napriek nedostačujúcim a veľmi fragmentovým textom môžeme fenickú predstavu o stvorení zhrnúť nasledovne: Prvým princípom alebo počiatkom vesmíru bola tma a akási vzdušná hmla, vietor, nazývaný tiež ako nejasný (zakalený) a pochmúrny chaos ako Erebus. U Phila tento chaos pravdepodobne vyjadroval zmätok alebo priepasť. Tento chaos trval dlhé veky, preto nemal žiadne hranice. Tu by sme mohli vidieť vyjadrenie predstavy o večnosti pred vznikom. Po mnohých vekoch samotný vietor (hmla) „zamiloval sa do svojich vlastných pôvodných princípov a zmiešal sa s nimi“. Toto vnútorné spojenie bolo nazvané ako *Pothos* alebo tiež *Desire* (čo by sa dalo preložiť slovom *túžba*). V takomto type temného vetra vzniká tzv. *Mot* z blata alebo tiež z hnilobného bahna. Z Mota pochádza každý pôvod stvorenia a celého sveta.¹³⁹ Najprv sa objavujú bližšie nedefinované druhy tvorov opisované akoby bez prejavov pocitov a z nich sa vyvinuli premýšľajúce bytosti nazvané ako „pozorovatelia nebies“. Philo ich nazýva výrazom *Zophesamin* a existovali v tvare vajca. *Mot* prepukol (niektoré sekundárne pramene to prekladajú ako vybuchnutie) do svetla, potom vytvoril slnko, mesiac a hviezdy. Ako dodáva vo svojom komentári J. Barr, *Mot*, ktorý spomína Philo v druhom prípade zrejme nie je totožný s prvým. Dokonca nachádza určitú zhodu s hebrejským výrazom *meorot*, ktoré môžeme preložiť ako *nebeské svetlo* najmä v súvislosti so židovskou a neskôr aj kresťanskou koncepciou stvorenia slnka a ďalších vesmírnych objektov na základe textu knihy Genezis. V takomto prípade však slnko stojí akoby v opozícii voči *Motu*.¹⁴⁰

¹³⁸ Pozri MOSCATI, S. 1975. *Foiničané*. (prekl. L. Veselá). Praha : Orbis.

¹³⁹ Pozri EUSEBIUS OF CAESAREA. 1903. *Praeparatio Evangelica* (*Preparation for the Gospel*). [online]. (transl. E. H. Gifford). [cit. 2015-07-17]. Book 1. Dostupné z: <http://www.tertullian.org/fathers/eusebius_pe_01_book1.htm>.

¹⁴⁰ Pozri BARR, J. 1974. *PHILO OF BYBLOS AND HIS "PHOENICIAN HISTORY"*. Manchester: John Rylands University Library of Manchester, 1974. s. 17 - 68.

Ďalší postup vzniku vecí bol takýto: Keď vzduch vtrhol do svetla, voda a súš krajiny sa zohriala. Odtiaľ vznikli vetry, mraky a silné dažde ako záplavy vôd z nebies. A keď sa takto rozdelené veci znova stretli vo vzduchu so všetkým svojím temperamentom, vznikli blesky a hromy. Tie prebudili k životu rozumné zvieratá, ktoré pocítili strach zo zvuku hromov a začali sa pohybovať po pevnine aj v mori rozdelené na mužské i ženské pohlavie.¹⁴¹ Takúto kozmogóniu Philo popisuje od Taautusa a jeho úvah a predpokladov v *Komentároch*. A ďalej pomenúva dva vetry ako Notos a Boreau, ktorí posvätili plody zeme (v zmysle zrodenia) a boli považovaní za bohov a všetci sa im klaňali ako darcom života a aj tým, ktorí prídu po nich a prinášali im „liate“ obete (v zmysle nápojov, tak ako to vidíme v iných náboženských kultoch, ktoré prinášali spaľované obete zvierat a pod.). Potom z vetra Colpias a jeho ženy Baau (v preklade znamená *noc*) vzišli Aeon a Protogonus, smrteľní ľudia. Aeon spoznal jedlo zo stromov. Z Aeona a Protogona prišli Genos a Genea, ktorí žili na mieste, kde sa nachádza Fenícia. Keď prišlo obdobie veľkého sucha v tejto krajine, vzopáli spoločne svoje ruky k slnku na nebi, ktoré považovali za boha a pána nebies a volali ho menom Beelsamen, čo vo fenickom jazyku značí „pán neba“ (obdobne ako u Helénov Zeus).¹⁴²

SUMMARY

Fenic civilization and culture remain for us unique for two reasons. First of all, it is the exceptional maritime knowledge they have gained and thanks to which this civilization has reached the western coast of Portugal, influencing the culture of many nations in the Mediterranean. The second distinction is the mythology and religious cult of this nation, which still remains covered by the historical mystery of the mystery, and thus further excites the effort to find new testimonies that would reveal this mysterious piece of history of mythology and

¹⁴¹ Pozri EUSEBIUS OF CAESAREA. 1903. *Praeparatio Evangelica (Preparation for the Gospel)*. [online]. (transl. E. H. Gifford). [cit. 2015-07-17]. Book 1. Dostupné z: <http://www.tertullian.org/fathers/eusebius_pe_01_book1.htm>.

¹⁴² Pozri EUSEBIUS OF CAESAREA. 1903. *Praeparatio Evangelica (Preparation for the Gospel)*. [online]. (transl. E. H. Gifford). [cit. 2015-07-17]. Book 1. Dostupné z: <http://www.tertullian.org/fathers/eusebius_pe_01_book1.htm>.

the development of religious thinking of antiquity. The cosmology of preserved landmarks says that the first principle or origin of the universe was darkness and some air fog, wind, also called an obscure and gloomy chaos like Erebus. It was Mot and from him everything that exists today. Philo finds some consistency with the Hebrew expression of meorot, which can be translated as heavenly light, especially in connection with the Jewish and later Christian concept of sun creation and other space objects based on the text of the Book of Genesis. In this case, however, the sun stands as in opposition to Mot.

Zoznam bibliografických odkazov

- BARR, J. 1974. *PHILO OF BYBLOS AND HIS "PHOENICIAN HISTORY"*. Manchester: John Rylands University Library of Manchester, 1974.
- BAUMGARTEN, A. I. 1981. *The Phoenician History of Philo of Byblos. A commentary*. Leiden : E. J. Brill, 1981. 284s. ISBN 90-04-06369-2.
- EUSEBIUS OF CAESAREA. 1903. *Praeparatio Evangelica (Preparation for the Gospel)*. [online]. (transl. E. H. Gifford). [cit. 2015-07-17]. Book 1. Dostupné z: <http://www.tertullian.org/fathers/eusebius_pe_01_book1.htm>.
- FOGAŠ, A. 2013. Fenické mestá a fenická kolonizácia Stredomoria. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 19-25. ISSN 1335-6550.
- Foinikon theologia ek ton sanchouniafonos. In ORELLI, J. K. 1826. *Sanchoniathonis Berytii quae feruntur fragmenta De cosmogonia et Theologia Phoenicum : graece versa a Philone Byblio servata ab Eusebio Caesariensi praeparationis evangelicae libro I cap. VI et VII*. Lipsiae [Leipzig] : Sumtibus I.C. Hinrichsii, 1826. s. 8 – 51.
- HULÍNEK, D. 2013. Feničania na scéne dejín. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách*. Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 6-10. ISSN 1335-6550.

- KERRIGAN, M. 2011. *Mezopotámie. Lidé starověku: co nám o sobě řekli.* (prekl. Alena Faltýsová). Praha: Grada Publishing, a.s., 2011. 64 s. ISBN 978-80-247-3792-8.
- KLOKNER, T. 2013. Za hranice Stredozemného mora. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách.* Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 26-33. ISSN 1335-6550.
- MOCPAJCHEL, R. 2013. Púnske vojny. Rozhodnutie padlo na mori. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách.* Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 54-59. ISSN 1335-6550.
- MOSCATI, S. 1975. *Foiničané.* (prekl. L. Veselá). Praha : Orbis, 1975. 238s.
- PILKO, J. - ŽÁK, M. 2016. *Osobnosť dušpastiera v prvých štyroch storočiach.* Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2016. 114s. ISBN 978-80-555-1660-8.
- PILKO, J. 2013. *Katechéza a katechetické spisy v 4.-5. storočí.* Prešov : Prešovská univerzita v Prešove, Pravoslávna bohoslovecká fakulta, 2013. 112s. ISBN 978-80-555-0949-5.
- VALACHOVIČ, P. 2013. Bohovia pánov morí. In *Historická revue. Vedecko-populárny mesačník o dejinách.* Bratislava : Slovenský archeologický a historický inštitút – SAHI, občianske združenie, 2013. roč. XXIV, č. 4. s. 11-14. ISSN 1335-6550.

PHOENICIANS AND COSMOLOGICAL IDEAS IN PHOENICIAN LITERARY MONUMENTS

Pavol Kochan, lecturer, Faculty of Orthodox Theology, University of Presov in Presov, Masarykova 15, 080 01 Presov, Slovakia, pavol.kochan@unipo.sk, 00421517724729

Abstract

Phoenic, or even foinic, culture is known to the ordinary reader of human history first of all in biblical texts. In fact, it is a culture that has penetrated from the western coast of the Middle East across the entire Mediterranean Sea to the Pyrenean peninsula. When examining mythology from which we can learn certain fragments of cosmology, it is important to perceive the phoenic religion and deity first in the East and the West after the phenomenal expansion.

Key words

Phoenicians, Philo of Byblos, cosmogony, Bible, antiquity